

Obor: Vedoucí dětí a mládeže se zaměřením na turistické aktivity

(do 18 let)

Téma: Provádění multikulturální výchovy

Moto: „zvyklosti jiné kultury se mi zdají divné, ovšem jiné kultuře se zdají divné zvyklosti mé kultury“

Zpracovatel: TOM 2713 Roháči Kladno, G. Podroužková

1. Úvod

Multikulturální výchova je pojem, který se v posledních letech stále více používá, lidská společnost byla vždycky rozmanitá, právě díky jednotlivým lidským kulturám.

Tato práce je zaměřena na vzdělávání vedoucích dětí a mládeže v rámci multikulturální výchovy. Konkrétně se bude snažit vysvětlit, jakým způsobem přiblížit dětem rozdíly v jednotlivých kulturách a jak celkově změnit jejich pohled na odlišné kulturní znaky.

Možná se nám může zdát, že tato problematika může být už dávno překonána, zvláště v odvětví, jakým je pedagogika výchovy dětí, ale hned v úvodu práce mohu zdůraznit, že opak je pravdou. Dané téma je velice aktuální a také se domnívám, že právě v dnešní době je potřeba nastolit určitou změnu myšlení v tak velkém a vyspělém odvětví, jakým je pedagogika výchovy v současné společnosti a najít určitá řešení.

Cíle daného programu multikulturální výchovy jsou tyto:

- seznámení dětí s odlišnými kulturami, než ve které žijí
- naučit je, že pokud neznají určitou kulturu, tak to neznamená, že daná kultura je špatná nebo nevyspělá – respekt pro jiné kulturní zvyklosti (omezit xenofóbní jednání)
- lidé žijí a vyrůstají v různém kulturním prostředí, mají odlišné zvyklosti, ale vše vychází ze stejného lidského základu (sociální rozdíl mezi jednotlivci, ale i mezi kulturami, neznamená, že je někdo lepší a někdo horší člověk)
- vše je o lidské povaze jednotlivce

Způsoby uvedení do praxe multikulturální výchovy:

- příprava celoroční hry na dané téma „Cesta světadílem“ – v rámci hry poznávání zvyklostí jiných kultur
- příprava letního tábora do vzdálenějších končin v České republice nebo do zahraničí
- účast na akcích, které se multikulturální problematice věnují (výstavy, festivaly, cestopisy)

2. Multikulturní výchova

Multikulturní výchova je poměrně nový pedagogický pojem v České republice, i když prvně se začal objevovat již v 90. letech. Takže by se dalo tvrdit, že o úplnou novinku se již nejedná, přesto je tento obor stále v začátcích. Multikulturní výchova je již součástí rámcově vzdělávacího plánu ve školství, ale z celkových výsledků, je stále patrné, že je společností zatím okrajově chápána a jakoby celkově neukotvena. Z tohoto důvodu je potřeba zahrnout tuto problematiku i do dalších organizací, které pracují s dětmi a mládeží, aby se tato výchova konečně stala akceptovatelnou.

Když se daný výraz „**multikultura**“ rozloží, tak vznikne pojem **multi** a **kultura**. Pojem **multi** je známý a často používaný, pochází z latinského jazyka a znamená, že je něčeho opravdu mnoho. V tomto případě to tedy znamená, že „**multikultura**“ je vlastně „**mnohokultura**“ – ve společnosti je tedy zastoupeno mnoho kultur. Toto není ovšem charakteristické jen pro dnešní společnost, ale naopak společnost byla multikulturní v podstatě od svých dávných základů.

Pojmy **kultura** a **společnost** také patří k těm, které se užívají v poslední době velice často a to hlavně v oboru sociologie. Můžeme tyto termíny od sebe snadno rozlišit, ale většinou se ukáže, že jsou mezi nimi velmi úzké vztahy, protože spolu navzájem souvisí. Přesto tyto termíny je nutno rozebrat samostatně, aby se staly více srozumitelnými.

Kultura tvoří především určité hodnoty, k nimž se lidé převážně hlásí, také samozřejmě normy, které dodržují a v neposlední řadě hmotné statky, které vytvářejí. Hodnoty jsou především abstraktní ideály, které jsou ovšem pro lidský život důležité. Normy, tak to je forma určitých příkazů a zákazů, které jedinci ve společnosti dodržují a jsou podstatnou charakteristikou společenského života. Zde můžeme například zmínit jednu ze základních hodnot západních společností, a to je především tzv. monogamie – soužití s jedním manželským partnerem, ovšem v jiných kulturách může mít jednotlivec více manželských partnerů. Tímto základním společenským svazkem se tedy dané kultury rozlišují. Není určeno, co je dobře a co je špatně, jednotlivým kulturám to takto vyhovuje, funguje a to je nejdůležitější. Pokud by toto ztratilo svoji funkčnost, tak kultura vytvoří jiný způsob soužití, který se přizpůsobí aktuálnosti dané kultury. Kulturu ve své podstatě můžeme přirovnat k živému organismu, který je v základech stejný, ale je schopný se vyvíjet a růst.

Společnost je charakterizována jako systém vzájemných vztahů, který spojuje jednotlivce. Všeobecně platí, že bez společnosti nemůže existovat žádná kultura, ale samozřejmě toto platí také naopak, žádná společnost nemůže existovat bez kultury. Bez kultury bychom asi nebyli lidmi, protože bychom neměli jazyk, pomocí kterého se vyjadřujeme a žádný pocit sebeuvědomění, naše vyjadřovací schopnosti by byly omezeny. Kultura nám dává pocit, že někam patříme, že je nám něco vlastní a máme své sebeuvědomění v dané kultuře, což je důležité pro každého člověka.

Každá společnost má tedy svoji kulturu, která je hlavní, ale i v dané kultuře se mohou nacházet tzv. subkultury, což jsou jednotlivé kultury, které se navzájem částečně odlišují, například zvyky a tradicemi, odlišují se i od hlavní kultury, ale přesto dokážou v dané kultuře fungovat dle jejích norem. Příkladem jsou moderní velkoměsta, kde žijí mnohé subkultury těsně vedle sebe, například Číňané, Řekové, Italové, Indové apod. Takovým velice dobrým příkladem dané multikultury je město Londýn a jeho centrální oblasti.

Je tedy potřeba zdůraznit, že každá kultura má svá specifika, tedy jedinečné vzorce chování, které se většinou lidem pocházejícím z jiné kultury zdají podivné. Sociologie je vědou, která se snaží tzv. **etnocentrismus** omezit a to co nejvíce, multikulturní výchova je výsledkem tohoto snažení. Etnocentrismus je totiž posuzování jiných kultur podle měřítek své vlastní kultury, je to velice častý pohled, ale je třeba si uvědomit, že pokud jsem zvyklý na určitý způsob žití a jiný neznám, tak to neznamená, že to neznámé je pro mě divné a nesprávné.

Stejně tak přezíravě se může někdo jiný dívat na můj způsob života, který je pro mě ovšem přirozený a já ho považuji za správný. Tento etnocentrismus velmi souvisí s tzv. xenofóbií. Xenofobní chování je takové, které na základě subjektivně stanovených prvků cizosti (jinakosti) vyvolává obavy ze subjektů, které jsou jako cizí pojmány a v krajních případech může vést k jejich poškozování, což vyvolává protireakci.

Dle názoru zahraničních odborníků si rasovou diferencí začínají uvědomovat již děti ve věku tří let. Přibližně o dva roky později se již objevují první rasové předsudky a ve spojení s často negativně zabarvenými informacemi získávanými z rodinného prostředí. Během prvních pěti let školní docházky se dále postupně objevují, diferencují a fixují postoje k příslušníkům odlišných sociokulturních skupin. V této souvislosti lze zmínit tzv. *teorii sociální identity - jako příčina nenávisti stačí pouhá odlišnost* (Rous, 2003).

Účinné didaktické uchopení problematiky multikulturní výchovy a jejího předání dětem a mladým lidem je obecným cílem. Tento cíl je platný jak pro příslušníky majority, tak pro příslušníky minorit a ke splnění tohoto cíle je nezbytné vybavit děti a mladé lidi potřebnými kompetencemi. Jsou stanoveny tyto kompetence:

1. *znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti*
2. *dovednosti orientovat se v kulturně pluralitním světě a využívat interkulturní kontakty a dialog k obohacení sebe i druhých*
3. *postoje tolerance, respektu a otevřenosti k odlišným skupinám a životním formám, včetně vědomí potřebnosti osobní angažovanosti*

(Interkulturní vzdělávání, 2002, s.14)

Velmi obecnou kompetencí, která však v oblasti styků s osobami z odlišných etnik, kultur či náboženství hraje často determinující roli, je *schopnost objektivního hodnocení*. Tuto schopnost rozvíjejí hlavně sociologové a kulturní antropologové, jedná se o určité odosobnění sebe sama a snahu podívat se na danou věc z nezávislého pohledu. To však samozřejmě může být učiněno jen na základě nezbytných znalostí, dobré orientace v prostředí a silné schopnosti empatie, což nám umožní projevy odlišného chování analyzovat a na základě kvalitní analýzy potom provést objektivní hodnocení.

Je přirozené, že přes veškerou snahu většiny příslušníků majority i minorit může docházet ke konfliktům, jež budou mít původ právě v odlišnosti kulturních vzorců (např. prosté podání ruky, které chápeme jako přátelské gesto, znamená v určitých kulturách výzvu k boji) a které je třeba kooperativně řešit.

Lze zde vypsát pár pravidel, podle kterých se můžeme při jednání s dětmi v rámci multikulturní výchovy řídit:

- Při této výchově můžeme využít maximum příležitostí, abychom vytvářeli etnický (národnostně, rasově apod.) heterogenní dvojice či skupiny. Musíme však respektovat základní podmínku, že společná činnost by měla děti těšit. Tak se nám povede rozvíjet vzájemné pozitivní vztahy.
- K tomu, aby děti pocházející z odlišného prostředí mohly získat pocit, že jsou v kolektivu akceptovány a jsou jeho součástí, tak je možné přispět souborem několika her, které představí odlišné kultury ve skupině.

- Jako vedoucí oddílu bychom měli být obeznámeni s tím, pokud máme v oddíle dítě s odlišným kulturním nastavením a toto respektovat, nemusí se jednat jen o národnosti, ale také například o náboženské vyznání rodiny.

- Pokud budeme řešit s dětmi výchovné aspekty, tak u některých národností (např. Vietnamců) bychom měli být maximálně citliví na případné vytýkání chyb či jejich kárání před ostatními dětmi. U Asiatů je veřejné vytknutí chyb velkým ponížením. Měli bychom si též uvědomit, že dítě, které je jakkoli odlišné, je zvláště citlivé na ponížení před ostatními. Případná nutná výtka by pak měla přijít ruku v ruce s následným povzbuzením. Je též všeobecně známo, že vytýkané špatné chování je třeba důsledně oddělovat od osobnosti daného dítěte.

- V neposlední řadě je důležité, aby vedoucí důsledně odsoudili jakýkoli projev xenofobie, předsudků, averze, intolerance či dokonce rasistickou poznámku. Pouhé odsouzení však často nemá výchovný efekt.

Závěrem lze říci, že základním heslem multikulturní výchovy je: co neznám, to se snažím neodsuzovat, ale naopak poznat a porozumět. Touto výchovou bychom se měli snažit dosáhnout toho, aby nám v nezaujatém pohledu na život jiných národů nebránily specifické rysy naší vlastní kultury.

3. Multikulturní výchova v praxi

Základním pojetím multikulturní výchovy je poznat vše, co existuje mimo moji vlastní kulturu. Takovou základní zkušeností s multikulturou je například cestování do zahraničí, protože přímá zkušenost s životem jiné kultury vede lidi k zamyšlení a samovolnému poznávání zvyklostí dané kultury. Lze říci, že pro děti a mladé lidi je tento způsob multikulturní výchovy nejpřirozenější. Tento cíl je přirozený pro všechny lidi bez rozdílu věku, protože pokud můžeme zvyklosti dané kultury poznávat přímo v jejím prostředí, tak jsou zvyklosti této kultury pro nás pochopitelnější. Samozřejmě, čím déle se v dané kultuře nacházíme, tím spíše zjistíme, že lidé jsou povahově na celém světě podobní, jen se liší v pojetí života, což může být také zapříčiněno prostředím, ve kterém se po staletí nacházejí.

Další zkušeností z multikulturou může být cestování po jednotlivých krajích v České republice, zde už jsou také patrné rozdíly ve způsobu života, který je vždy přizpůsoben svému prostředí.

V neposlední řadě stačí navštívit naši metropoli, která se stává multikulturním centrem s jednotlivými subkulturami.

Zde záleží také na tom, jaké věkové kategorii se budete v oblasti multikulturní výchovy věnovat. Pokud se budete věnovat mládeži, tak zde v tomto případě je dobré brát zřetel na to, že tato věková skupina již nějaké zkušenosti s multikulturou získala, především vzájemnou komunikací mezi sebou. Mládež se hodně zajímá o zahraniční kulturu, může zde být ovšem ovlivněna tzv. masovou kulturou a v tom je nebezpečí omezeného pohledu na věc.

Program v rámci multikulturní výchovy pro mládež je potřeba připravit opravdu pestrý. Je dobré navštívit například koncerty a festivaly world music, etno hudby nebo zajistit přednášky od dobrovolníků, kteří pomáhají v Africe, nebo také přednášky o drogách a jiných závislostech. Tyto informace již nejsou většinou mládeži neznámé, ale je dobré se k dané problematice vracet.

V rámci turistických aktivit je možné uspořádat návštěvy Evropských metropolí, což mládež především ocení.

3.1 Multikulturní výchova v rámci turistických aktivit

Multikulturní výchovu lze provádět v oddíle celoročně v rámci turistických aktivit. Daným tématem je možno motivovat celoroční hru, nebo celotáborovou hru na letních táborech. Program vždy stavíme dle věku účastníků.

Možností je zde opět velice mnoho, můžete motivovat jednotlivé měsíce a nebo zase ponechat jednotlivé družiny, které buď představují danou kulturu a nebo imaginárně cestují v dané kultuře. Důležité je tuto tematiku ukázat dětem a mladým lidem opravdu zajímavým a hlavně nezaujatým pohledem.

Pokud pracujeme s mládeží, tak je dobré si udělat nejdříve takovou menší analýzu ve skupině. Lze zjistit, jak je na tom daná skupina s multikulturou ve skutečnosti.

Jaké metody tedy můžeme v oblasti multikulturní výchovy považovat za nejlepší? Autoři publikace *Interkulturní vzdělávání* (2002, str. 18 – 20) uvádějí mezi nejpoužívanějšími *diskusi, brainstorming, skupinové vyučování, dramatizaci a projektové vyučování* s poznámkou o důležitosti rozvoje *kritického myšlení*, coby ideální kompetence, kterou je třeba u dětí rozvíjet.

Volnočasové aktivity, mezi které váš obor vedoucího oddílu patří, využívají především interaktivních her, které obsahují většinu uvedených metod. Samozřejmě motivace hry získává v multikulturní výchově velký aspekt, ale vždy je potřeba toto přizpůsobit věkové kategorii.

V celoroční multikulturní výchově také lze navštěvovat různé výstavy, koncerty world music, cestopisné přednášky a jiné podobné akce, které jsou zaměřené na poznávání kultur kolem nás. Můžete například se svými dětmi navštívit Sázavafest, jedná se o hudební multikulturní festival.

Také můžete připravit společně s mládeží z oddílu např. multikulturní festival pro region, ve kterém žijete. Může být zaměřen, jak cestovatelsky, hudebně, tak hlavně na jednotlivé kultury ve světě, například pouštění filmových dokumentů s touto tematikou apod.

Příklad programu:

ETNOTRŽIŠTĚ – výrobky z chráněných dílen z Afriky, módní etno-doplňky, fair trade výrobky, tibetská trička, hudební cédéčka.

EXOTICKÁ KUCHYNĚ – pochoutky africké, bulharské, čínské, dominikánské, indonéské, japonské, kalmycké, moldavské, romské, ruské, vietnamské a z dalších zemí / čajovna, kavárna i vodní dýmky / Zanzibar – koktejly celého světa / Mold Vin – moldavská vína
WORKSHOPY – co si lidé mohou zkusit sami - bubenický workshop / africká dílna nejen pro děti / afro salón pro všechny / kreslení / masky / maďarská řemesla / japonská kaligrafie a origami

Do této celoroční výchovy si můžete také naplánovat návštěvu určité evropské metropole. Například Paříž nebo Londýn jsou považovány za nejvíce multikulturní metropole v Evropě, zde se může mládež z Vašeho oddílu opravdu seznámit s multikulturním prostředím. V dané metropoli také můžete navštívit koncerty nebo festivaly.

3.2 Letní tábor s multikulturní tematikou

Další akce, kterou lze využít k multikulturní výchově, je letní tábor. V rámci této akce, lze připravit celotáborovou hru, která bude tématicky zaměřena na poznávání jednotlivých kultur ve světě. Zpracování tohoto tématu je opravdu široké, lze oddíl rozdělit na družiny, které budou představovat jednotlivé světové kultury.

V první fázi hry lze zadat jednotlivým družinám - kulturám, aby o sobě zjistily co nejvíce informací a ty pak prezentovaly zajímavým způsobem všem ostatním účastníkům. Jako při každé celotáborové hře, tak i při téhle je dobré používat kostýmy, pomůcky apod. Každá družina by vždy získala střídavě jeden až dva dny v rámci tábora, aby provedla zbývající družiny svým světem. V závěru tábora lze udělat summit všech kultur a zábavnou formou zhodnotit, co se o sobě navzájem kultury dozvěděly.

3.3 Větší akce do zahraničí pro mládež

Vedoucí turistického oddílu má v podstatě ideální možnosti, jak vyučovat multikulturní výchovu v praxi. V jeho pravomocích existuje možnost zorganizovat zahraniční akci pro celý oddíl. V tomto případě je vždy lepší, když je to v nějakém delším časovém úseku, a to buď o zimních nebo letních prázdninách. Jen tím, že děti nebo mladé lidi vytrhnete z jejich každodenního prostředí a umožníte jim poznávat cizí kraje, tak už tím jste začali s multikulturní výchovou.

Příprava zahraniční akce je sice náročná, ale z vlastní praxe mohu doporučit, že se na tuto akci většinou nejvíce vzpomíná. Určitě je lepší zorganizovat zájezd pro oddíl do zahraničí po své vlastní ose bez přičinění cestovních kanceláří, protože takto do kultury dané země proniknete snadněji a zážitky jsou mnohem intenzivnější a zkušenosti reálnější.

Protože hlavním oborem vedoucích turistických oddílů je turistika, tak danou zemi navštívíme hlavně s turistickým zaměřením, které je pro nás charakteristické, ať už se jedná o vysokohorskou turistiku, trek, cykloturistiku a nebo vodní turistiku, atd.

Samozřejmě je vždy lepší program kombinovat, aby byl pro účastníky pestrý a aby se na něm také podíleli. Takže kromě přírodních krás můžeme také poznávat kulturní památky dané země a nebo život na vesnicích a ve městech. Cestováním po vlastní ose a díky své vlastní organizaci se toto vše dá snadno zařídit.

Fotografie z cyklopřejezdu Evropy 2003
TOM Roháči 2713 Kladno

3.4 Doporučená praktická literatura k multikulturní výchově pro vedoucí oddílů

Hry, které budou pomáhat k rozvoji multikulturní výchovy ve Vašem oddíle, najdete především v těchto knihách:

HOPPE, S., HOPPE, H., KRABEL, J. *Sociálně psychologické hry pro dospívající*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-434-6

PIKE, G., SELBY, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu I*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-369-2

PIKE, G., SELBY, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu II*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-474-5

CÍLKOVÁ, E., BOREŠOVÁ, P. *Náměty pro multikulturní výchovu*. ISBN 978-80-7367-890-6

4. Závěr

Úkolem a smyslem multikulturní výchovy není jen předávání určitého penza informací, ale především **vyvolání změny v postojích a názorech** daného jedince. Z toho jasně vyplývá, že při představování problematiky multikulturní výchovy s pouhým výkladem či dokonce autoritativním přístupem rozhodně nevystačíme.

Výchova musí být proto postavena na interakci mezi vedoucími a dětmi, samozřejmě, že stěžejní roli bude v tomto případě hrát hlavně postoj samotného vedoucího. Je tedy důležité zdůraznit, že osoby vedoucích a instruktorů hrají hlavní role při multikulturní výchově.

Všichni ti, kteří se podílejí na vedení oddílu a práci s dětmi, by si měli být vědomi, že mají odsoudit jakýkoli projev xenofobie, předsudků, averze, intolerance či dokonce rasistickou poznámku, jak bylo již zmíněno.

V každém případě je nutné s dětmi diskutovat a také umět vysvětlit původ problémů, třecích ploch či pouhých odlišností. Vedoucí by měli mít na paměti, že děti se často doma, ve svém okolí i z médií setkávají s negativně zabarvenými informacemi o příslušnících různých etnických, národnostních či náboženských skupin. Je tedy jasné, že by vedoucí měli být připraveni s dětmi otevřeně diskutovat, vysvětlovat a hlavně řešit případné konflikty mezi dětmi.

Je naprosto jasné, že Váš oddíl nemůže být jedinou institucí, která vyřeší všechny problémy související s vytvářením multikulturní společnosti, může však významným způsobem přispět k tomu, aby děti odcházely do života vybaveni takovými znalostmi, dovednostmi, schopnostmi a postoji, které jim umožní snadnější orientaci v dnešní společnosti.

5. Literatura

KOL. AUT. *Interkulturní vzdělávání*. Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002. ISBN 80-7106-614-1.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4

ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8

PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: Teorie – praxe – výzkum*. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-72-2